

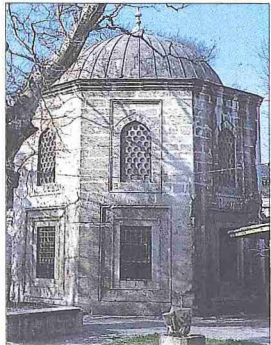
CERRAH MEHMED PAŞA

(ö. 1013/1604)

Osmanlı sadrazamı.

Aslen devşirmedir. Enderun'da yetişti ve Has Oda'da cerrahlık görevinde bulundu. Daha sonra yeniçeri ağası oldu. 1578'de Kaptanıderyâ Piyâle Paşa'dan dul kalan Hâce Gevherî Memlûk Sultan'la evlendi. 1579'da beylerbeyliğe tayin edildi. 1581'de Rumeli beylerbeyi, Mart 1582'de de Boyalı Mehmed Paşa'nın yerine dördüncü vezir oldu. Bu görevde iken III. Murad'ın oğlu Şehzade Mehmed'i (III. Mehmed) sünnet etti. Bu sebeple bundan sonra "cerrah" lakabıyla anıldı. 1584'te üçüncü vezir oldu; Şubat 1587'de azledilmesine rağmen aynı yılın haziran ayında yeniden vezirliğe tayin edildi. Ancak 1589'da Gence seferi sonrasında, 100 dirhem gümüşten 500 akçe kesilmesi gerekirken 2000 adet ayarı düşük akçe kesilmesi ve bunun üzerine sipahilerin ayaklanması sonucu Sadrazam Siyavuş Paşa, Şeyhülislâm Şeyhî Efendi ve Vezir İbrâhim Paşa ile birlikte azledildi. 29 Ocak 1593'te yeniden dördüncü vezirliğe tayin edilen Cerrah Mehmed Paşa bir yıl sonra üçüncü vezir oldu. 1596'da Eğri seferi dolayısıyla Belgrad'da bulunan ordunun zahiresini temine memur edildi. 4 Mart 1596'da sefere çıktı ve Eğri Kalesi kuşatmasına katıldı. Bundan sonra ikinci vezir ve sadâret kaymakamı oldu. 9 Nisan 1598'de Hadım Hasan Paşa'nın azli üzerine sadârete getirildi. Ancak hastalığı sebebiyle Dîvân-ı Hümâyûn'a gelemediği ve devlet işlerini nişancı vasıtasıyla sarayından yürüttüğü için 6 Ocak 1599'da azledildi, yerine Damad İbrâhim Paşa getirildi. 7 Şâban 1012 (10 Ocak 1604) tarihinde vefat etti ve yaptırdığı caminin haziresindeki türbeye gömüldü.

İstanbul'da Aksaray'dan Kocamustafapaşa'ya giden yol üzerinde ve Cerrah-

Cerrah Mehmed Paşa'nın türbesi - Cerrahpaşa / İstanbul

paşa adıyla meşhur olan semtte Mimar Dâvud Ağa'ya bir cami (1002/1593-94), türbe, medrese (Cerrah Mehmed Paşa Sultânîsi veya Gevher Han Sultan Medresesi), mektep, derslane, sebil, çeşme, şadırvan ve çifte hamam yaptırmıştır. Hamam 1908'de kapanmış, daha sonra da bakımsızlıktan yıkılmıştır. Caminin köşesinde yer alan çeşme de harap durumdadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Selânikî, *Târih* (İpsirli), I, 135, 180, 185-186, 210-211, 305, 394; II, 551, 560, 571-572, 635, 690, 733-735, 744, 768, 770, 789; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 337-338, 375, 379, 480, 589; Peçuy-ı İbrâhim, *Târih*, II, 25, 193, 209-210, 223, 326, 360, 482, 483, 746; Naimâ, *Târih*, I, 187, 213-214; *Hadîkatü'l-vüzerâ*, s. 49; Danişmend, *Kronoloji*, III, 59, 76, 111, 168, 185, 191-192.

YUSUF HALAÇOĞLU

CERRAHHÂNE-i ÂMİRE

(bk. MEKTEP-i TİBBİYYE).

CERRÂHİLER

(بنو الجراح)

Filistin, Belkâ ve

Kuzey Arabistan'da yaşayan ve IV-V. (X-XI.) yüzyıllarda bu bölgede önemli rol oynayan bir aile.

Cerrâhiler, Arabistan'da Ecâ (أجا) ve Selmâ dağları arasında bulunan anayurtlarını terkeden Kahtânî Tay kabilesine mensupturlar. Bu kabile önce Halep ve çevresine yerleşmiş, daha sonra Ürdün sınırları içerisindeki Belkâ, Havran ve Dimaşk'a göç etmiştir. Kaynaklar bu kabileden cömert, güçlü ve yardım sever bir Arap kabilesi olarak bahsediler.

Filistin'de Remle'yi merkez edinen Cerrâhiler Mısır yolu üzerinde bulunan mevkillerinin stratejik önemi sebebiyle Mısır'a hâkim olan Fâtımiler'le Suriye'de hüküm süren hânedanlar arasında cereyan eden olaylara karışmışlardır. 360 (971) yılında Karmatiler Remle'yi istilâ edince Ebû Muhammed Abdullah el-Hasenî ile beraber Dağfel b. Cerrâh et-Tâî'yi burada bırakmışlardı. Dağfel'in yanında İhsîdiler'den bir grup bulunmaktaydı.

Karmatiler 974 yılında Mısır'ı ikinci defa istilâyâ kalkıştıklarında Fâtımî Halifesi Muiz-Lidînilâh, Hassân b. Cerrâh'a 100.000 dinar vererek onu Karmatiler'den ayrılmaya ikna etti. Sonuçta Karmatiler çok sayıda ölü ve yaralı bırakarak Mısır'ı terketmek zorunda kaldılar. Cer-

râhiler'in, kendilerine verilen para karşılığında mütteliklerine ihanet etmeleri belirgin bir vasıfları gibi görünmektedir. 975 yılında da Dağfel b. Cerrâh et-Tâî, Fâtımî Halifesi Azîz-Billâh ile 100.000 dinar karşılığında anlaştıktan sonra müttelik olan Türk emîri Alp Tegin'i (Alf Tekin) ona teslim etmiştir (977). Bu olaydan sonra Fâtımî Halifesi Azîz-Billâh 979'da onun Remle üzerindeki hâkimiyetini tanıdı ve idareyi Müferric b. Dağfel et-Tâî'ye bırakarak onu mükâfatlandırdı. Müferric zalimane bir idare kurmuş, aynı zamanda Fâtımiler'e bağlılık göstermeye devam ederek çok mal toplamış ve Filistin'in güney tarafının büyük bir kısmını idaresi altına almıştır. Fâtımiler'in bu duruma karşı çıkmadıkları anlaşılmaktadır. Çünkü Cerrâhiler, Karmatiler ve Hamdâniler'in Dimaşk'ı istilâ etmek için 980 yılında başlayan hücumları karşısında tampon vazifesi görüyordular.

Müferric, Hamdâniler'den Ebû Tağlib'i yenilgiye uğratarak öldürdükten sonra Remle'ye döndü ve halka çok zulmetti. Makrîzî, İbnü'l-Cerrâh'ın ülkeye hâkim olduğunu, Tay kabilesinin oraya gelmesiyle ziraatın tamamen durduğunu söylemektedir. Cerrâhiler savaşlar ve diğer karışıklıklarla uğraştıkları için ziraat yapılamamıştır. Savaşlar yüzünden bölge halkı açlıkla karşı karşıya kalmıştı.

Müferric Fâtımiler'e karşı samimi değildi. Fırsat buldukça onların aleyhinde başkalarıyla iş birliği yapıyordu. Onun ülkeyi tahrip etme ve karışıklıklar çıkarma hususunda aşırı gitmesi üzerine Fâtımiler ona karşı Türk emir Yeltegin kumandasında bir ordu sevk etmiştir (982). Yeltegin'e mağlûp olan Müferric önce Antakya'ya, ardından da Humus'a kaçtı. Bizans'ın Antakya valisinden yardım istediye de bir sonuç alamadı. Daha sonra tekrar Hamdâniler'e katıldı. Fâtımî Veziri İbn Killis Müferric'in tehlikeli bir adam olduğunu bildiği için Halife Azîz'e onu kesinlikle affetmemesini ve kendisiyle iş birliği yapmamasını söyledi. Fakat buna rağmen 380 (990-91) yılında Fâtımiler'le Müferric arasında bir ittifak yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu ittifakın, Abbâsî halifesiyle haberleşmek ve onunla iş birliği yapmakla suçlanan Dimaşk Valisi Münir el-Hâdim'in ortadan kaldırılması için yapılmış olması da muhtemeldir. Nitekim Fâtımiler 381'de (991-92) Emir Mengü Tegin ve Cerrâhiler'le birlikte Münir el-Hâdim'i yenilgiye uğrattılar. Dimaşk'ın yeni valisi Ceyş b. Samsa-